

Bogovi i robovi

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Neki dan stigne meni na stol jedno debelo, formatom (A4) veliko pismo. Što u njemu piše, tko li mi ga šalje? U doba elektroničke pošte pisma su postala rijetkost, pa smo već postali poput ljudi u kakvoj zabiti koji revno srijedom čekaju poštaru...

Kad otvorih omotnicu u njoj separati i jedno pismo. Prenerazih se kad ga počeh čitati, a još više kad stigoh do njegovog kraja. Ali o tome kasnije.

No prije nego što ispričam što u pismu piše, moram vam reći da mi je ono pobudilo sjećanja na moju mladost. Sad će čitatelj reći: nečega lijepog, neke bajne djevojke duge plave kose. Ne. Podsjetilo me je na moga pokojnoga oca, koji je napisao knjigu o Hrvatskoj. I knjiga se lijepo čitala, još ljepše prodavala. A onda se u novinama pojavi članak nekog rukovodioca (onda se u narodu govorilo "budže") koji je izvolio reći da knjiga ne vrijedi ni pišljiva boba, a to zato jer je u njoj Ivan Raos posvetio više stranica starijoj hrvatskoj povijesti (od stoljeća sedmog) negoli NOB-u i "revoluciji", od 1941. do 1945. I još je o toj epopeji svih naših naroda i narodnosti na teritoriju Narodne Republike Hrvatske govorio uglavnom samo s vojne strane, tj. kao da je najvažnije što su naše proleterske brigade vezale divizije koje bi inače udarile na Ruse. I taj je intervju bio dovoljan da nijedno državno poduzeće više ne izda nijednu knjigu moga oca. (Hvala Bogu, ipak je postojao koliko-toliko slobodan crkveni tisak.) Takva su to vremena bila. Ako je netko bio budža mogao je raditi što hoće, napadati koga hoće – a onda se tome crno pisalo. No nisu budže i budžovani sjedili samo u centralnim komitetima. Bilo ih je u svakom poduzeću. I tko se njima zamjerio jadna mu majka. Da nije bilo mnogo bolje u znanosti, ne treba ni spominjati. Andrija Štampar dozvolio si je slobodu da grdi kao balavca (i to pred njegovim suradnikom) ravnatelja instituta samo zato što nije znao napamet jedan (dakako, vrlo važan) telefonski broj. A ovaj kao kmet – stišći zube, pa dušu u se.¹

Ta su vremena daleko iza nas. Pa ipak, tragovi se povijesti vuku dugo, predugo. Da je tako otvorilo mi je oči ono pismo što sam ga spomenuo na početku ovoga članka. Dakle, pismo govori o jednoj mojoj knjizi. Ta je knjiga, dakle – premda je prošla recenzije triju doista kvalitetnih recenzenata – potpuni promašaj. A zašto? Zato, dragi čitatelju, jerbo u njoj nisam naveo dva članka uglednog nam pošiljatelja, bivšega budže. U to sumnje nema niti može biti, jer se

na jednoj jedinoj stranici pisma ne može naslutiti nijedan drugi razlog. Autor se pisma nije čak potrudio napisati da je literatura manjkava (kao što se ponekad može pročitati u recenzijama znanstvenih članaka), pa je treba popuniti, radovima recenzenta, naravno.

Kakvi su to članci, što sam to propustio?

Čitatelj će sada pomisliti da je riječ o nekom važnom otkriću, o članku objavljenom u *Science* ili *Nature*, citiranom dosad barem dvije stotine puta. Da, članci su objavljeni u *Nature*, ali u hrvatskom "Nature", naime *Prirodi*. Dobro ste pročitali: u *Prirodi*. Jedan od članaka bavi se filozofom Anaksagorom. Taj filozof pripada predsokratovskom razdoblju grčke filozofije, što između ostalog znači da njegovo učenje ne postoji kao kompletno djelo, nego je očuvano samo u obliku istrnutih citata i komentara njegovih suvremenika, dakle u fragmentima. Takvih fragmenata ima ukupno 131 i svi su skupljeni na četrdeset stranica Dielsove zbirke.² Teško bi, upravo smiješno (da ne kažem glupo) bilo reći kako je Anaksagora – s obzirom na kratkoću opusa i važnost za grčku filozofiju – filozof kojega ne bi poznao svatko tko je završio filozofiju. Pa ipak, moj se korespondent odvažio napisati, na kraju pisma: "Naši filozofi ne znaju što je Anaksagora naučavao." Glavno je da on, kemičar, zna. I zato je članak objavio u *Prirodi* – da ne bi morao proći recenziju nekoga tko se makar ovlaš razumije u filozofiju.

Kako je pismo, osim što vrvi takvim biserima, pisano tonom kakvim se onaj budža obratio mome ocu, isprva sam mislio da ga posve ignoriram. Pristojan čovjek ne odgovara na prostote. Ipak, novinarski je interes prevagnuo. I tako ti, dragi čitatelju, dajem u ruke jedan ulomak naše (ne)slavne prošlosti koji je stigao do naših dana.

Literatura:

1. P. Gugić, Od ratnog zrakoplovca do institutskog elektroničara, u IMI očima suradnika (ur. N. Raos), Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb 1999, str. 38
2. H. Diels, *Predsokratovci*. Fragmenti, Naprijed, Zagreb 1983.